

УДК [37.015.31:172.15]:001.891-051

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5\(224\)-76-83](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5(224)-76-83)

ЛУЧАНІНОВА ОЛЬГА ПЕТРІВНА,

докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри фізики та прикладної математики, Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро; провідна наукова співробітниця відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти, Державна науково-педагогічна бібліотека імені В.О. Сухомлинського, м. Київ, Україна
Olha Luchaninova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor, Department of Physics and Applied Mathematics, Ukrainian State University of Science and Technology, Dnipro; Leading Researcher at the Department of Scientific Information and Analytical Support of Education, V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-2205-547X>

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

А Актуалізовано погляди сучасних учених, які зробили вагомий внесок у збереження національної ідентичності українців. Доведено, що вчені Л. Березівська, І. Бех, К. Журба, Г. Філіпчук утворюють українську національну та громадянську ідентичність, спрямовують свої наукові розвідки на досягнення єдності в українському суспільстві шляхом збереження національної пам'яті та історії, ідеї консолідації суспільства навколо суспільно-державних (національних) цінностей. Зауважено, що інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у контексті формування національної ідентичності українців у науковому доробку вчених сучасності є вагомою частиною таких наукових дій.

Здійснено інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у контексті формування національної ідентичності українців у науковому доробку учених сучасності; окреслено шляхи формування національної ідентичності українців у науковому доробку учених сучасності. Дискусивно уточнено дефініцію поняття «національна ідентичність». Виокремлено висновки науковців: витоки національної ідентичності треба шукати в історії педагогіки, досвіді видатних педагогів, які «заклали цеглини національно-патріотичного виховання» (Л. Березівська); українська національна ідентичність – це ідейно-ціннісний стрижень життя особистості; це глибока особистісна діяльність, яка наповнюється національним колоритом, і може перейти у статус універсальної традиції (І. Бех); Важливо не тільки усвідомлювати свою ідентичність, а й мати переконання, що зникнення етнічної своєрідності в мові, культурі, традиціях, пам'яті унеможливує мотивацію приналежності до української етнічної ідентичності й національної зокрема (Г. Філіпчук); національна ідентичність опирається на «коріння» родини, країни, народу та зв'язок з історичним минулим, знанням міфів, легенд, святинь, використанням української мови, поваги до українських символів, що є важливим для виховання (К. Журба) та ін. З'ясовано актуальність досвіду сучасних учених та їхньому вагомому внеску у вивчення й збереження національної ідентичності українців.

Ключові слова: національна ідентичність; інформаційно-аналітичний супровід; учені сучасності; національна та міжнародна безпека

INFORMATIONAL AND ANALYTICAL SUPPORT OF PSYCHOLOGICAL SCIENCE IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF THE NATIONAL IDENTITY OF UKRAINIANS

С The views of modern scholars (L. Berezivska, I. Bekh, K. Zhurba, H. Filipchuk), who have made a significant contribution to the preservation of the national identity of Ukrainians, are emphasized. It is demonstrated that these scholars affirm the Ukrainian national and civic identity, direct their scientific research to achieve unity in Ukrainian society by preserving national memory and history, the idea of consolidating society around social and state (national) values. It is noted that the information and analytical support of psychological science in the context of forming the national identity of Ukrainians is an important part of the scientific work of contemporary scientists.

The author examines information and analytical support of psychological science in the context of formation of the national identity of Ukrainians in the scientific work of contemporary scientists; identifies the ways of forming the national identity of Ukrainians in the scientific work of contemporary scientists. The definition of the concept of "national identity" is discursively clarified. The conclusions of scholars are highlighted: the origins of national identity should be sought in the history of pedagogy, the experience of outstanding teachers who "laid

the bricks of national-patriotic education" (L. Berezivska); Ukrainian national identity is the ideological and value core of a person's life; it is a deep personal activity that is filled with national color and can become a universal tradition (I. Bekh); It is important to have a national identity. Bekh); It is important not only to be aware of one's identity, but also to have a conviction that the disappearance of ethnic originality in language, culture, traditions, memory makes it impossible to motivate belonging to the Ukrainian ethnic identity and national identity in particular (G. Filipchuk); national identity is based on the «roots» of the family, country, people and connection with the historical past, knowledge of myths, legends, shrines, use of the Ukrainian language, respect for Ukrainian symbols, which is important for education (K. Zhurba), etc. The relevance of the experience of contemporary scholars and their significant contribution to the study and preservation of the national identity of Ukrainians is revealed.

Keywords: national identity; information and analytical support; contemporary scholars; national and international security

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Нині проблема національної ідентичності в Україні є фактором національної та міжнародної безпеки і зберігає свою актуальність протягом тисячолітньої історії з часів Київської Русі. Національна ідентичність – це про людей та історично-національний ґрунт цього процесу.

Нині національна ідентичність українців виступає ідейно-ціннісним стрижнем, коли людина здійснює моральний вибір під впливом реальних подій – війни на полі бою, в тилу, в освіті, на міжнародній арені тощо, а війна є мотиваційним поштовхом прискорення цього вибору. У науковому доробку вчених сучасності якраз досліджуються проблеми інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки у контексті формування національної ідентичності українців через історичні події й війну сьогодення зокрема.

Формування національної ідентичності крізь парадигму консолідації; психологія національної ідентичності; методологічні аспекти вивчення національної ідентичності; філософські погляди на національну ідентичність; культурно-національна самоідентифікація освіти; самоідентифікація студентської молоді; менталітет українців і національна ідентичність; проблема національної ідентичності у практичній психології; виховна платформа мультикультуралізму й національної ідентифікації; самоідентифікація дітей в умовах інклюзії: виховання громадянина – так презентується національна ідентичність як проблема науки й освіти за останні три-чотири роки в Україні. В умовах воєнного періоду ця проблема стала ще актуальнішою.

Треба віддати належне науковцям, які не припиняють висвітлювати цю проблему протягом багатьох десятиліть. Загострену увагу ця тема викликає і в закордонній періодиці, монографіях, філософських студіях.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Наголосимо ще раз, що питання національної ідентичності саме українців цікавить науковців протягом тривалого часу. Де шукати витоки, причини цього питання, стрижень якого – національна ідентичність – став феноменом ХХІ століття?

У сучасній науці є достатньо прикладних і фундаментальних досліджень щодо законодавчого статусу національної ідентичності; природи національної ідентичності та її формування в освітньому просторі; шляхів здійснення формування національної ідентичності у виховному процесі тощо.

Так, у статтях Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української

національної та громадянської ідентичності» [9], Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року, Концепції забезпечення національної системи стійкості [10], Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 р. та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 рр. [14] розкриваються особливості національної ідентичності як почуття належності до української політичної нації й показник виховання. Такі документи є підґрунтям створення нової парадигми воєнної та повоєнної української державної політики й в освіті також. Зміст документів визначається національними інтересами України та покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози.

У працях сучасних науковців висвітлюються різні аспекти й вектори дослідження національної ідентичності, а саме: історія освіти як засіб збереження історичної пам'яті та утвердження української національної ідентичності (Л. Березівська) [2]; виховні засади утвердження української національної ідентичності (К. Журба, І. Бех, Л. Канішевська, А. Корнієнко, Р. Малиношевський, О. Рейпольська [8]; утвердження української національної та громадянської ідентичності (К. Журба, І. Бех, С. Бойко, В. Євтушок, С. Гаряча, Л. Канішевська, І. Кучинська, О. Кучинський, О. Лісовець та ін.) [7]; педагогічні умови та модель формування національної ідентичності студентської молоді (В. Мартинюк) [12]; націєтворчість освіти, українськість, національна ідентичність: культурно-освітній вимір, (Г. Філіпчук) [16; 17; 18].

Вагомим для науки є факт того, що з проблеми формування національної ідентичності в різних сферах життєдіяльності захищено декілька дисертаційних робіт (В. Мартинюк) [12].

Аналізуючи роботи, у яких висвітлюється/досліджується проблема національної ідентичності та дотичні до нашого дослідження теми, дає підстави говорити про хронологію оприлюднення статей, пов'язану з визначними подіями у країні: історія питання, визнання незалежності України у 1991 році, воєнні події 2014 р., воєнний період нового витка війни з 2022 року тощо. Вражає розмаїття форм донесення змісту проблеми – від історичних есе до монографій і навчальних посібників. Найголовніше – просліджується контекст декількох напрямів досліджень: еволюція формування національної ідентичності під впливом історичних подій як глибокої мотивації та рушійної сили для людей; боротьба за українську культуру; протистояння культур; зсув до громадянської ідентичності тощо.

А. Яблонський (2023), вивчаючи особливості досліджень щодо національної ідентичності, стверджує, що проблематика слабо розвинута в рамках соціологічної науки; соціологи займаються виключно емпіричними дослідженнями; відсутні теоретичні роботи, присвячені аналізу трансформацій національної ідентичності, що сталися із початку повномасштабної російської агресії в лютому 2022 року [20].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Воєнний період – це нова дійсність, яка посилила ризик втрати національної ідентичності та цілісності держави. Разом із тим це питання дискусійне, як і дефініція поняття «національна ідентичність». Проблема формування національної ідентичності досліджується і в контексті глобалізації, інтеграції, соціальних змін, воєнних дій і кризи цінностей, і через це набуває надзвичайної значущості для українського суспільства й молодого покоління в Україні зокрема, яке у найближчому майбутньому – повоєнному періоді – стане агентами змін й відновлення держави. Але певних узагальнень щодо цієї проблеми поки що немає.

Мета статті: здійснити інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у контексті формування національної ідентичності українців; окреслити шляхи формування національної ідентичності українців у науковому доробку вчених сучасності.

Методи: під час написання статті було використано аналіз, синтез, узагальнення для розуміння психологічних аспектів інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки у контексті формування національної ідентичності українців у науковому доробку учених сучасності.

Викладення основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблема національної ідентичності відкрита, дискусійна, сягає історичних глибин.

Ентоні Сміт (1994), досліджуючи національну ідентичність із часів царя Едіпа, писав, що «нормальне Я» людини, яка прагне колективної ідентичності, починається з категорії роду, поділу на статі; далі – категорія простору або території; категорія соціального класу. У давні часи, важко стверджувати, що була нація/нації, скоріш класи й класова ідентичність. Ми говоримо про зародження цього питання на історичній стрічці часу. Західна громадянська модель, на думку дослідника, це коли люди боготворять первісний клаптик землі, «історичну землю», вважають землю колискою народу як нації. В етнічній моделі значне місце посідає народна культура, здебільшого мова та звичаї [15].

У контексті дослідження витоків і причин формування національної ідентичності важливою є внутрішня мотивація, яка спонукає людину шукати свою ідентичність. Тому доречною буде думка L. Howard та ін. (2021) про внутрішню регуляцію, яка є достатньо високим автономним типом мотивації [22]. Цей тип став переважати в роки війни у молоді як результат виконаної діяльності й свідомої поведінки, наприклад, волонтерство, причетність до спільної справи, добровільний внутрішній порух душі й серця при наданні допомоги іншому.

J. Hattie та ін. (2020) стверджує, що тема мотивації часто

стосується сил, які спонукають студентів до участі, навчання, навчання та розвитку. У свою чергу додаємо, що саме внутрішня мотивація є дієвим компонентом в алгоритмі прийняття Я-концепції, самоідентифікації й національної ідентифікації; динамічним центром прийняття особистих рішень на етапі ідейного переконання у приналежності себе як носія національних цінностей до спільноти людей із такими ж цінностями [21].

Джерела, витoki української ідентичності можна, за прикладом Е. Сміта [15], шукати у Велесовій книзі, трипільській культурі, історії Київської Русі тощо. Історія доводить, що на сучасному етапі історії значення приналежності до української нації поступово, з ХХ ст., змінюється через збільшене відчуження від Росії та активне прийняття українського націоналізму. До 2022 року це прийняття не було однозначним та однорідним через, наприклад, мовне питання, подвійну природу національної ідентичності. Політичні та економічні реформи повільно сприяли консолідації національної ідентичності.

Важливими для нашого дослідження є умови активізації процесів національної, громадянської ідентифікації Т. Франчук, О. Мозолюк (2021) [19]; термінологічне поле проблеми через аналіз основних дефініцій і державних документів, у яких формування громадянськості, національної ідентичності молоді, усвідомлення свого національно-патріотичного обов'язку на основі загальнолюдських і національно-духовних цінностей є пріоритетним завданням О. Бялик (2023) [6].

Головним поняттям нашого дослідження є «національна ідентичність», дефініція якого у працях учених сучасності передбачає як еволюцію цього поняття у свідомості людини, так і глибокий науковий, компаративний зміст (табл. 1).

У ХХІ ст. «цифрові рішення можуть збагатити наше життя багатьма способами», завдяки генеративному штучному інтелекту можемо отримати «контент та ідеї простою повсякденною мовою» про дві риси національної ідентичності: громадянська – проживання на спільній території, віра у спільні політичні принципи, державне громадянство, політичні інституції і бажання бути частиною нації; етнічна – спільне походження, культура, мова, релігія, традиції та раса [23]. Думаємо, що ШІ саме так намагається сформувати поняття національної ідентичності, вважаючи це поняття динамічним, але й важливим щодо консолідації українців у воєнний період.

Можемо констатувати, що визначення поняття «національна ідентичність» позиціонує ознаки єдності суспільства, економіки, політики та культури, а також національний простір України, особливості воєнного періоду. Ключовими у цій дефініції є розуміння шляху Я-концепції особистості до національної ідентичності через внутрішню мотивацію, цінності, досвід нації, практичні справи тощо. Е. Сміт національну ідентичність називає багатовимірною концепцією; пов'язує національну ідентичність та націоналізм із питаннями етнічної ідентичності та етнічних спільнот. Дослідник вважає, що у передбачуваному майбутньому національна ідентичність і націоналізм і далі, ймовірно, становитимуть могутню силу [15].

Таблиця 1

Дискурсивне бачення феномену поняття «національна ідентичність» у контексті особистісної й національної ідентифікації

Автор	Визначення поняття «національна ідентичність»
Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [9]	стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями.
К. Журба, І. Бех, С. Бойко, В. Євтушок та ін. [7]	суб'єктивні переживання належності до українського народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей через ототожнення і формування відповідної національної Я-концепції, що виявляється у власній самоповазі, національній гідності, умінні користуватися правами і свободами, справедливості, відповідальності, любові до України та бажанні пов'язати свою долю з долею України.
К. Журба, І. Бех, Л. Канішевська, А. Корнієнко та ін. [8]	ідейно-ціннісний стрижень життя особи, яка набуває, зберігає й практично утверджує її у широкозначущих справах.
І. Бех [4]	утворення, індикатором якого виявляється душевний спокій особистостей, які об'єднані великим суспільно значущим діянням.
Н. Кривда [11]	стабільне сприйняття людиною себе як представника національного чи культурного простору, як особистості, що засвоїла принципи, цінності, інструменти комунікації, художню мову тощо означеної системи та перетворила/перетворює себе за заданим зразком.

М. Боришевський (2010) зазначає важливість рефлексії людини про себе як носія національних цінностей, тому що судження є суб'єктивними, як і певні дії людини щодо приналежності до певної нації чи етносу [5].

На шляху до наукового розкриття архіважливої проблеми національної ідентичності українців, і студентської молоді зокрема, треба дослідити її багатовекторність і значущість: на методологічному рівні – підходи, принципи, функції; на змістовному – педагогічні умови ефективності формування національної ідентичності; на процесуальному – форми, методи, засоби, види діяльності; на діагностично-результативному – критерії, рівні, результати тощо.

Підкреслимо, що ми будемо здійснювати інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у контексті формування національної ідентичності українців у науковому доробку вчених сучасності, що буде сприяти поглибленню однієї з підтем прикладного дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у воєнний та повоєнний періоди України».

Феномен української національної ідентичності у смислофункціональній динаміці І. Беха

Феномен національної ідентичності полягає в усвідомленні окремою особистістю своєї національної належності, передбачає розвинену внутрішню національну свідомість із ціннісно-нормативною єдністю всіх членів суспільства [8, с. 5].

І. Бех підкреслює етико-психологічне значення проблеми національної ідентичності, що суголосна духовно-моральному та національно-патріотичному вихованню зростаючої особистості. Через соціальні стимули й групову взаємодію підростаюча особистість може скласти цілісне уявлення про природу і своєрідність національної ідентичності. І. Бех [там само] наголошує на історичному соціально-ціннісному рухові, частиною якого з дитинства є підростаюча особистість, яка вбирає духовно-моральні

настанови, що маленькими цеглинками утворюють досвід людини, знання й переконання. На історико-національному ґрунті кожне покоління трансформує цінності під свою епоху, передає їх наступному поколінню, залишаючи національні цінності незмінними.

Учений розкриває ідею соборності нації як підґрунтя українського «родиноцентризму» (сім'я) і «груподомінантності» (колективізм): від загального способу спільного життя можливо піднятися до єдності національного рівня. Плекання культу добра породжує «душевний спокій особистостей, які об'єднані великим суспільно значущим діянням» [там само, с. 7]. Добро – це емоційний чинник, який цементує стосунки в сім'ї, які потім переносяться на ширше коло людей. Підростаюча особистість шукає об'єкт національної ідентичності і знаходить багато людей з тотожними поглядами, ідеями, досвідом. Пізнання сутності національної ідентичності відбувається у боротьбі із самим собою вчорашнім, національно незрілим. Часто духовна незрілість штовхає до роздумів, незадоволення собою. Разом із тим внутрішня незадоволеність собою ще не призведе до соборності з патріотично незрілою групою людей. Учений пояснює, що на цьому етапі велику роль відіграє мотиваційний поштовх.

І. Бех та ін. (2024) підкреслюють із такої позиції мотиваційну стійкість особистості, яка історично формувалася з соціальним пріоритетом на матеріальні цінності. У психологічному процесі зі своїм внутрішнім «Я» особистість функціонувала на досить «низькому етичному рівні лише вимушеного добродійного життя і поведінки, далеких від перспектив національної ідентичності» [там само, с. 13].

Отже, ідея соборності з людьми з однаковими цінностями, її «об'єднувальні потенції задовольняють національне бачення процесу ідентифікації» [там само, с. 10]. Шлях до національної ідентичності у кожного свій, добровільний, і на цьому шляху відбувається процес формування особистості,

вона стає суб'єктом ціннісно-змістовних зрушень. Неприродно, але правомірно зауважувати, що війна стала тієї обставиною, коли «одинична особистість, зливаючись у єдиному добродійному пориванні з усім народом, формує дух нації як нездоланну у своїх реальних потенціях силу» [там само, с. 14].

Видатний психолог і педагог І. Бех наголошує, що національна ідентичність має статус універсальної традиції: кожне покоління підхоплює естафету нових форм соборності. Суспільство, завдяки історичним подіям, стає громадянським, бо кожен сприймає себе членом однієї громади. Національна ідентичність стає важливою частиною громадянської ідентичності й національної культури українського суспільства. У своєму науковому доробку І. Бех наполягає на міжперсональній взаємодії суб'єктів національної ідентичності (вихователя й вихованця): створювати умови для мисленнєвої діяльності душі і серця (судження, переживання, прагнення); любити за те, що вихованець обов'язково стане/буде духовно досконалим. Морально вихована особистість досягає потреб – визнання й належності: відчуття «належності із членами сім'ї, а далі з широким суспільним загалом». Відчуття визнання як усвідомлення власних можливостей, розуміння, що «вона може зробити важливий внесок у значущу загальну справу» [там само, с. 24]. Нині військово-патріотичне виховання молоді допомагає формувати суспільну позицію «ми – це головне» як норма суспільно значущого життя, ідея соборності заради миру.

Отже, науковець робить висновок, що національна ідентичність є явищем розвивальним у часі; цей часовий простір люди проживають, завжди наповнюючи його певним духовним змістом; народ, об'єднаний спільністю мови і території, внутрішніми рисами характеру, як основи самобутньої культури та необхідними економічними відносинами, кваліфікується як нація; українська національна ідентичність – це ідейно-ціннісний стрижень життя особистості; це глибока особистісна діяльність, яка наповнюється національним колоритом, і може перейти у статус універсальної традиції [4].

Національна ідентичність: культурно-освітній вимір, українськість, націєтворчість освіти у творчому доробку Г. Філіпчука

Ідеї ідентичності, націєтворчості є ключовими у науковому доробку Г. Філіпчука. Висвітлюючи проблеми націєдержавотворчих процесів, академік обґрунтовує сутнісні завдання щодо реалізації головного пріоритету держави – виховання української нації. Національна культура та освіта – головні, на думку вченого, важелі у формуванні суспільної свідомості українців, як і впровадження у зміст освіти цінностей, які творять національну ідентичність, оберігають і зміцнюють найбільш значущу вартість Народу – соборну Державність. Г. Філіпчук (2016) розкриває характеристики та оцінки світоглядних концепцій, культурно-освітніх теорій і практик, зокрема на рівні європейського і світового досвіду, ідеологічних доктрин, які впливають на особистість і суспільство. У своїх моделях науковець показує підходи до національно-патріотичного і громадянського виховання

молоді, розвитку людського капіталу, удосконалення змісту освіти «впродовж життя» на основі принципів україно-людноцентризму і культурно-природовідповідності; наголошує на провідній ролі національної культури та освіти у формуванні суспільної свідомості українців; увазі на впровадженні у зміст освіти цінностей [17].

Національно-державна цінність «українськості» наскрізно охоплює важливі проблеми націє-державотворення, національно-патріотичного виховання, формування етноособистості в конкретних соціокультурних, освітніх середовищах. Г. Філіпчук наголошує на синергії національних та загальнолюдських надбань, сучасних цивілізаційних досягнень; культурно-освітній парадигмі, яка сьогодні вибудовується на принципах україно-людноцентризму, культурно-природовідповідності, історизму, сталого розвитку тощо; у сучасних умовах актуальними є етична відповідальність за виховання Українського народу, сили його Духу, національної ідентичності, патріотичності. Учений вірить, що є особистості, небайдужі до ствердження ідеалів Свободи, Соборності, Честі і Гідності українства [18].

Учений-дослідник застерігає сучасників, що держава, яка втрачає сакральність, історичність, ідентичність, націєкультурність, позбувається національного імунітету. Отже, на думку ученого, для України нагальною потребою є політика націєтворення і формування громадянського суспільства. Освіта виступає найефективнішим інструментом «виховання нації», а освітня діяльність, спрямована на виховання патріотів, сприймається суспільством як політична і духовна цінність [16].

Г. Філіпчук (2018) пропонує корінним чином перебудувати напрями дисертаційних досліджень з гуманітарних наук з пріоритетом формування національної ідентичності, патріотичного виховання, авторитету державної мови як духовної цінності, національної пам'яті і культури. При цьому педагог-філософ зауважує, що мовне питання, яке постійно є на порядку денному в політичних колах, свідчить про дефіцит української ідентичності [18].

У своїх монографічних дослідженнях учений зазначає, що актуалізація національної безпеки тісно пов'язана з формуванням української національної ідентичності, особистої гідності українця як громадянина-патріота. Тож, на глибоке переконання автора, захист освіти й виховання, як ще у давні часи проголошували Сократ, Платон, Арістотель, Коменський, Песталоцці та інші, є універсальним знаменником теорій/ідей щодо витоків національної ідентичності [17].

Важливо не тільки усвідомлювати свою ідентичність, а й мати переконання; зникнення етнічної своєрідності в мові, культурі, традиціях, пам'яті унеможливорює мотивацію приналежності до української етнічної ідентичності й національної зокрема [там само].

І саме носій україноцентричних знань – учитель – через творчу самореалізацію, національно-патріотичну світоглядність може брати на себе місію формування національної ідентичності особистості [там само].

Виклики формування національної ідентичності та фактори духовної безпеки української нації К. Журби

Немає жодної єдиної стратегії формування національної ідентичності, хоча стратегій формування національної ідентичності може бути більше. Науковиця К. Журба та ін. (2024) серед чинників, що впливають на процес формування національної ідентичності зростаючої особистості, називає: глобалізаційні процеси й рухи за збереження своєї аутентичності; відірваність населення від національного ґрунту та зорієнтованість на радянські чи західні цінності й поведінку; системна криза українського суспільства, невизначеність національної ідеї, відсутність реформ і позитивних зрушень [7].

Виклики й негативні чинники, названі К. Журбою, вражають: зросійщене населення; обмеження української мови; перекручування історичних фактів; заперечення автентичності української мови та культури, існування нації; боротьба за Україну; розкол українського суспільства через політтехнології; ностальгія за радянським минулим тощо. Мета – нівелювання національних цінностей, виключення молоді з національно-культурного контексту, формування меншовартісної свідомості [там само]. На противагу цьому у процесі формування національної ідентичності учнів/студентів вчителів/викладачам треба спиратися на: історичну правду; історичну пам'ять; національні ідеали; національну гідність; національну самосвідомість; патріотизм. Настав час, на думку К. Журби, повернути українській ідеології її власні зміст, потенціал, історію, пантеон героїв, переосмислити існуючий досвід і визначити новітні завдання подальшого розвитку нації, держави, суспільства. Дослідниця наполягає, що саме сьогодні маємо активізувати зусилля «з підвищення духовного рівня української молоді, формування у неї стійкої системи глибоких морально-духовних цінностей» [там само, с. 28]. За ціннісною моделлю ідентичності саме вони складають основу мотиваційної сфери особистості як члена суспільства. За Еріксоном, людина починає себе ідентифікувати в отрочстві, й це впливає на її світогляд. Важливо спрямувати підростаючу особистість до формування відповідної національної Я-концепції, що виявляється у власній самоповазі, національній гідності, вмінні користуватись правами і свободами тощо. Тож, як наголошує К. Журба, для підлітків пріоритетним є самовизначення, де національна ідентичність опирається на «коріння» родини, країни, народу та зв'язок з історичним минулим, знанням міфів, легенд, святих, використанням української мови, поваги до українських символів.

Важливим у науковому доробку педагога-вченого є практичний підхід до формування національної ідентичності підростаючого покоління через мову, ситуативні заходи, досвід експериментальної реалізації; формування національної ідентичності у зростаючої особистості в рамках Школи виховника Всеукраїнського виховного консорціуму, тренінгової роботи, патріотичних квестів, міжнародної діяльності [7; 8].

На нашу думку, формування національної ідентичності у зростаючої особистості в рамках Школи виховника Всеукраїнського виховного консорціуму [там само] відповідно до інформаційно-аналітичного супроводу психологічної

науки у контексті формування національної ідентичності українців є логічно-практичним, якщо торкнутися ще одного джерела, окрім монографічних розвідок науковців сучасності, а саме – внеску музейної роботи у розвиток української національної та громадянської ідентичності.

Так, у світлі військово-патріотичного виховання молоді та формування національної ідентичності українців важливим є розуміння цінностей, які візуалізує сучасний інноваційний музей української історії «Становлення української нації». Ціннісно-інформаційне поле музею є важливим кроком творення спільного соціокультурного простору для українців, заснованого на ціннісних домінантах національної ідентичності, духовних надбаннях та національних традиційних вимірах. головний меті музею – виховати українську націю, позбавити «тавра меншовартості», допомогти здійснити національну ідентифікацію [13].

Педагогічні біографічні дослідження у контексті реконструкції історичної пам'яті українського народу Л. Березівської

Л. Березівська (2025), сучасний учений-дослідник, наголошує на важливості досліджень з історії освіти як джерела відновлення історичної пам'яті, осмисленні в історичному контексті зміни в освіті під час війни та повоєнного відновлення України задля формування національно свідомих громадян, консолідації українського суспільства [1]. Підтримуємо думку науковиці, що сучасні педагогічні біографічні дослідження мають проводитися у контексті нових викликів і завдань задля реконструкції (відновлення), або позбавлення колоніального спадку, і збереження історичної пам'яті українського народу [2; 3]. Дійсно, знання історії допомагає швидше зрозуміти витоки національної ідентичності через національну пам'ять та історію освіти.

Суголосним з нашим поглядом на важливу роль інформаційно-аналітичного супроводу психології виховання та формування національної ідентичності українців є думка Л. Березівської про «педагогічну біографіку як складник історії освіти, багатовимірний феномен освіти і науки, компонент інформаційного ресурсу українського суспільства» [2, с. 14].

Досліджуючи українських педагогів і громадських діячів минулого століття, які зробили вагомий внесок у збереження української ідентичності, учений сучасності Л. Березівська наголошує на їхніх теоретичних набутках, які впливали на тогочасну державну освітню політику українських урядів, саме їх почали втілювати в освітню практику. Значить, їхні перспективні ідеї щодо української освіти втілено за їхнього життя [там само].

На думку дослідниці, ідеї, відкриття педагогів минулого мають бути прикладом для сучасного покоління, мають стати нині засобом національно-патріотичного виховання дітей і молоді [там само, с. 22].

Отже, вартує підтримати цю естафету, й за життя видатних учених втілювати на всіх рівнях розвитку суспільства, й освіти зокрема, ідею національної ідентичності українців. Історія освіти – це стратегічний засіб формування української національної ідентичності.

Висновки з дослідження. Здійснивши інформаційно-аналітичний супровід психологічної науки у контексті формування національної ідентичності українців у науковому доробку учених сучасності, робимо висновки, що:

– сучасні науковці не однаково ставляться до визначення дефініції нашого дослідження – «національна ідентичність», описуючи її через психічні особливості: усвідомлення, здатність, переживання, ототожнення. Разом із тим національна ідентичність сьогодні є інтегративним феноменом, який виявляється у «кінцевому шляху» внутрішньої еволюції людини як частини народу зі спільними ідеями, цінностями, вболіваннями; в ідейному стрижні душі і серця. І на цьому шляху людина карбує свою Я-концепцію, слідує взірцю-ідеалу, й готова від теорії перейти до практики – відстоювати свій народ у боротьбі, якою нині є війна;

– національна ідентичність як феномен сучасності є інтегративним, стратегічним утворенням, що становить єдність цінностей людини, її знання та досвід душі, за допомогою яких формується стратегічна мета проектування людиною себе, вибір стратегій щодо реалізації шляху до рівня вищого «Я» серед таких же «Я». Отже, це керований внутрішньою мотивацією процес кристалізації ідеї соборності, яка вказує на національне бачення ідентифікації;

– головним явищем у сучасній історії України є те, що український народ під час воєнних дій став сильним завдяки самовизначенню кожним українцем своєї національної

ідентичності, бо не ігнорував роль власного й колективного «Я» як модель захисту у боротьбі з віроломним ворогом. Українці утвердилися як сильна нація, бо черпають силу в народних традиціях і духовно-моральних цінностях. Через це Україна є цікавою й політично помітною для країн світу як суб'єкт культурного й цивілізаційного процесу;

– воєнний період розмив кордони проблеми розвитку національної ідентичності, війна пришвидшила практичне вирішення проблеми меншовартості українського народу й показала, що латентний період розвитку національної ідентифікації прискорився до дієвого – через дієвий патріотизм (готовність воювати, говорити українською, пишатися своїм народом і громадянством України, активно допомагати іншим тощо); тобто ми спостерігаємо у воєнний період зростання українського патріотизму та зрушення у бік громадянської національної ідентичності через активність, свободу у прийнятті рішень, бажання захисту нації.

Перспективи подальших досліджень. Уважаємо, що до перспективних досліджень проблеми розвитку національної ідентичності та її інформаційно-аналітичного супроводу варто провести низку прикладних досліджень щодо теоретичного обґрунтування й практичної перевірки організаційно-педагогічних умов інформаційно-аналітичного супроводу/забезпечення психологічної науки у контексті формування національної ідентичності українців.

Список використаних джерел

- Березівська Л. Д. Історія освіти як засіб збереження історичної пам'яті та утвердження української національної ідентичності у майбутніх педагогів: наук. доп. на методол. семінарі «Стратегічні орієнтири та інноваційні практики утвердження української національної ідентичності в умовах воєнного стану», 3 квіт. 2025 р., Київ, НАПН України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2025. Т. 7, № 1. С. 1–4. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7119>
- Березівська Л. Д. Педагогічна біографіка доби Української революції (1917–1921) як підґрунтя і джерело національно-патріотичного виховання дітей і молоді. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 8. С. 11–28. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-11-28>
- Березівська Л. Д. Педагогічні біографічні дослідження у контексті реконструкції історичної пам'яті українського народу. *Історія та філософія освіти в Незалежній Україні: виміри історичної пам'яті (український і зарубіжний дискурси)*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 30 трав. 2024 р., Київ / НАПН України та ін. Київ, 2024. С. 35–38. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742438/> (дата звернення: 2.05. 2025)
- Бех І. Д. Феномен української національної ідентичності у смислофункціональній динаміці. *Вісник НАПН України*. 2025. № 7 (1). С. 1–4. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7109>.
- Боришевський М. Й. Національна свідомість у громадянському становленні особистості. Київ : Беркут, 2010. 63 с.
- Бялик О. В. Формування національної та громадянської ідентичності молоді в умовах сучасних викликів. *Наукові записки [Центральноукр. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка]. Педагогічні науки*. 2023. № 209. С. 29–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2023_209_6 (дата звернення: 2.05. 2025).
- Журба К., Рейпольська О. (Ред.). Утвердження української національної та громадянської ідентичності : кол. монографія. Київ : Компрінт, 2024. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741358/> (дата звернення: 2.04. 2025).
- Журба К. О., Бех І. Д., Канишевська Л. В., Корнієнко А. В., Малиношевський Р. В., Рейпольська О. Д. Виховні засади утвердження української національної ідентичності : метод. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8011-26-0-2024-124>.
- Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 2834-IX (2022, 13 грудня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.
- Концепція забезпечення національної системи стійкості № 479/2021 (2021, 27 вересня). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> (дата звернення: 12.04. 2025).
- Кривда Н. (2024, 17 березня). Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни. URL: <https://www.identity.org.ua/natalia-kryvda-chomu-vazhlyvo-hovoryty-pro-identychnist-v-umovakh-viiny/> (дата звернення: 2.05. 2025).
- Мартинюк В. Модель національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у позааудиторній роботі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11 (17). С. 958–970. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-958-970](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-958-970).
- Музей «Становлення української нації». URL: <https://www.museumsun.org/> (дата звернення: 2.05. 2025).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 р. та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 рр.» № 1322 (2023, 15 грудня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 2.05. 2025).
- Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. Київ : Основи, 1994. 224 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm> (дата звернення: 12.05. 2025)
- Філіпчук Г. Г. Націєтворчість освіти : монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2014. 400 с.
- Філіпчук Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір : монографія. Чернівці : Друк Арт, 2016. 304 с.
- Філіпчук Г. Українськість: витоки, виклики, відповіді. Київ : Майстер книг, 2018. 448 с.
- Франчук Т. Й., Мозолюк О. М. Проектування розвитку національної, громадянської ідентичності, самоідентичності здобувача освіти в структурі компетентнісної освіти. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія Філологічна*. 2021. № 18. С. 129–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/IvanOgienko_2021_18_19 (дата звернення: 12.05. 2025).

20. Яблонський А. Українська національна ідентичність: особливості дослідження у вітчизняній науці. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках. Соціальні науки*. 2023. № 6 (2). С. 100–109. DOI: <https://doi.org/10.15421/342330> URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/1147>
21. Hattie J., Hodis F., Kang S.H.K. Theories of motivation: Integration and ways forward. *Contemporary Educational Psychology*. 2020. № 61. P. 101865. URL: <https://10.1016/j.cedpsych.2020.101865> (дата звернення: 2.05. 2025). https://www.researchgate.net/publication/341511904_
22. Howard L., Bureau J., Guay F., Chong J. X. Y., Ryan R. M. Student motivation and associated outcomes: A meta-analysis from self-determination theory *Perspectives on Psychological Science*. 2021. № 16 (6). P. 1300–1323. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33593153/> (дата звернення: 2.06. 2025). DOI: <https://doi.org/10.1177/1745691620966789>
23. Kyrpa A., Stepanenko O., Zinchenko V., Datsiuk T., Karpan I., Tilniak N. Artificial intelligence tools in teaching social and humanitarian disciplines. *Information Technologies and Learning Tools*. 2024. Vol 100, № 2, P. 162–180. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v100i2.5563>

References

1. Berezivska, L. D. (2025). Istoriia osvity yak zasib zberezhenia istorichnoi pamiaty ta utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti u maibutnikh pedahohiv [The history of education as a means of preserving historical memory and affirming Ukrainian national identity in future teachers]: nauk. dop. na metodol. seminari «Stratehichni oriyentyry ta innovatsiini praktyky utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti v umovakh voiennoho stanu», 3 kvit. 2025 r., Kyiv, NAPN Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy [Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*, 7, 1, 1-4. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7119> [in Ukrainian].
2. Berezivska, L. D. (2024). Pedahohichna biohrafika doby Ukrainkoi revoliutsii (1917–1921) yak pidgruntia i dzherelo natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei i molodi [Pedagogical biography of the era of the Ukrainian Revolution (1917–1921) as a basis and source of national-patriotic education of children and youth]. *Naukovo-pedahohichni studii [Scientific and pedagogical studios]*, 8, 11-28. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-11-28>. [in Ukrainian].
3. Berezivska, L. D. (2024). Pedahohichni biohrafichni doslidzhennia u konteksti rekonstruktsii istorichnoi pamiaty ukrainskoho narodu [Pedagogical biographical research in the context of the reconstruction of the historical memory of the Ukrainian people]. In *Istoriia ta filosofia osvity v Nezalezhnii Ukraini: vymiry istorichnoi pamiaty (ukrainskyi i zarubizhnyi dyskursy) [History and Philosophy of Education in Independent Ukraine: Dimensions of Historical Memory (Ukrainian and Foreign Discourses)]*: zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 35-38). Kyiv. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742438/> [in Ukrainian].
4. Bekh, I. D. (2025). Fenomen ukrainskoi natsionalnoi identychnosti u smyslofunktsionalnii dynamitsi [The phenomenon of Ukrainian national identity in semantic-functional dynamics]. *Visnyk NAPN Ukrainy [Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine]*, 7 (1), 1-4. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7109> [in Ukrainian].
5. Boryshevskiy, M. Y. (2010). *Natsionalna svidomist u hromadianskomu stanovleni osobystosti [National consciousness in the civic development of an individual]*. Kyiv: Berkut [in Ukrainian].
6. Bialyk, O. V. (2023). Formuvannia natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti molodi v umovakh suchasnykh vykykiv [Formation of national and civic identity of youth in the context of modern challenges]. *Naukovi zapysky [Tsentrlnoukr. derzh. ped. un-tu im. Volodymyra Vynnychenka]. Pedahohichni nauky [Scientific notes [Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko]. Pedagogical sciences]*, 209, 29-33. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2023_209_6. [in Ukrainian].
7. Zhurba, K., & Reipolska, O. (Eds.). (2024). *Utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti [Affirmation of Ukrainian national and civic identity]*. Kyiv: Komprint. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741358/> [in Ukrainian].
8. Zhurba, K. O., Bekh, I. D., Kanishevska, L. V., Korniienko, A. V., Malynoshkevskiy, R. V., & Reipolska, O. D. (2024). *Vykhovni zasady utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti [Educational principles for the affirmation of Ukrainian national identity]: metod. posib. Ivano-Frankivsk: NAIR*. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8011-26-0-2024-124> [in Ukrainian].
9. *Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» [Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Promoting Ukrainian National and Civic Identity"]*: № 2834-IX (2022, 13 hrudnia). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>. [in Ukrainian].
10. *Kontseptsiia zabezpechennia natsionalnoi systemy stiikosti [Concept of ensuring a national resilience system]*: № 479/2021 (2021, 27 veresnia). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>. [in Ukrainian].
11. Kryvda, N. (2024, 17 bereznia). *Chomu vazhlyvo hovoryty pro identychnist v umovakh viiny [Why it's important to talk about identity in times of war]*. Retrieved from <https://www.identity.org.ua/natalia-kryvda-chomu-vazhlyvo-hovoryty-pro-identychnist-v-umovakh-viiny/> [in Ukrainian].
12. Martyniuk, V. (2023). Model natsionalnoi identychnosti studentskoi molodi v zakladakh vyshchoi pedahohichnoi osvity u pozauadytorinii roboti [Model of national identity of student youth in higher pedagogical education institutions in extracurricular work]. *Aktualni pyttannia u suchasni nauks [Current issues in modern science]*, 11 (17), 958-970. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-958-970](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-958-970) [in Ukrainian].
13. *Muzei «Stanovlennia ukrainskoi natsii» [Museum "The Formation of the Ukrainian Nation"]*. Retrieved from <https://www.museumsun.org/> [in Ukrainian].
14. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Stratehii utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti na period do 2030 r. ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2023-2025 rp.» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Strategy for the establishment of Ukrainian national and civic identity for the period until 2030 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2023-2025"]*: № 1322 (2023, 15 hrudnia). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
15. Smit Entoni, D. (1994). *Natsionalna identychnist [National identity]*. Kyiv: Osnovy. Retrieved from <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm> [in Ukrainian].
16. Filipchuk, H. H. (2014). *Natsiivorchist osvity [Nation-building education]: monohrafia*. Chernivtsi: Zelena Bukovyna [in Ukrainian].
17. Filipchuk, H. (2016). *Natsionalna identychnist: kulturno-osvitnii vymir [National identity: cultural and educational dimension]: monohrafia*. Chernivtsi: Druk Art. [in Ukrainian].
18. Filipchuk, H. (2018). *Ukrainskist: vytoky, vykyky, vidpovidi [Ukrainianness: origins, challenges, answers]*. Kyiv: Maister knyh [in Ukrainian].
19. Franchuk, T. Y., & Mozoliuk, O. M. (2021). *Proiektuvannia rozvytku natsionalnoi, hromadianskoi identychnosti, samoidentychnosti zdobuvacha osvity v strukturi kompetentnisnoi osvity [Designing the development of national, civic identity, and self-identity of an education seeker in the structure of competency-based education]*. *Ivan Ohienko i suchasna nauka ta osvita. Seriia: Filohichna [Ivan Ohienko and Modern Science and Education. Philological Series]*, 18, 129-136. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/IvanOgienko_2021_18_19 [in Ukrainian].
20. Yablonskyi, A. (2023). *Ukrainska natsionalna identychnist: osoblyvosti doslidzhennia u vitchyzniani nauks [Ukrainian national identity: features of research in domestic science]. Epistemologichni doslidzhennia u filosofii, sotsialnykh i politychnykh naukakh, Sotsialni nauky [Epistemological studies in philosophy, social and political sciences. Social sciences]*, 6 (2), 100-109. Retrieved from <https://doi.org/10.15421/342330> [in Ukrainian].
21. Hattie, J., Hodis, F., & Kang, S.H.K. (2020). Theories of motivation: Integration and ways forward. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101865. Retrieved from <https://10.1016/j.cedpsych.2020.101865>.
22. Howard, L., Bureau, J., Guay, F., Chong, J. X. Y., & Ryan, R. M. (2021). Student motivation and associated outcomes: A meta-analysis from self-determination theory. *Perspectives on Psychological Science*, 16 (6), 1300-1323. Retrieved from <https://10.1177/1745691620966789>
23. Kyrpa, A., Stepanenko, O., Zinchenko, V., Datsiuk, T., Karpan, I., & Tilniak, N. (2024). Artificial intelligence tools in teaching social and humanitarian disciplines. *Information Technologies and Learning Tools*, 100, 2, 162-180. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v100i2.5563>

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 24.06.2025